

Saz Ve Söz Dergisinde Yayınlanan İsmail Hakkı Bey'in Kur'a Marşı Ve Nevâ'da Rast Makamı

Erol BAŞARA*

Özet

Bu çalışmada, Osmanlıca yazılmış "Saz ve Söz" adlı dergide yayınlanan İsmail Hakkı Bey'in Nevâ'da Rast makamındaki "Kur'a Marşı" incelenmiştir. TRT repertuarında bulunmayan bu marşın, günümüz Türkçe'sine ve Geleneksel Türk Sanat Müziği repertuarına kazandırılması, çalışmanın amaçlarından biridir. Araştırmanın problemi, söz konusu marşta kullanılmış olan "Nevâ'da Rast" makamının günümüzdeki tanımıyla, yayımlandığı dönemdeki kullanım biçimi arasındaki fark oluşturmaktadır. Çalışma, müziğimizin bir asır önceki yazılı belgelerinden birine ulaşıp, taranması açısından da önemlidir. Araştırmanın sonucunda İsmail Hakkı Bey'in "Nevâ'da Rast" makamı anlayışının, günümüzdeki "Nevâ'da Rast" makamı tanımından farklı olduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: İsmail Hakkı Bey, Nevâ'da Rast Makamı, Kur'a Marşı.

Abstract

In this study a work which doesn't have any transcription in the archives of TRT is made known to the world of Turkish music. The work which belongs to İsmail Hakkı Bey is known as "Kur'a Marşı", written in the maqam of Rast on Nevâ and published in the issue called "Saz ve Söz Dergisi". The usage of the maqam Rast on Nevâ in this work differs from its usage today.

Key Words: İsmail Hakkı Bey, Rast Maqam on Neva, Kur'a March

Giriş

Geleneksel Türk Sanat Müziğinde her makam belli bir perdede tasarlanmış, adlandırılmış ve başka perdelere göçürülmesine de

* Yrd. Doç., Cumhuriyet Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Öğretim Üyesi
(ebasara@cumhuriyet.edu.tr).

farklı isimler verilmiştir. Örneğin Zirgüleli Hicaz makamı Dügâh üzerinde tasarlanmış ve göçürülerinden Yegâh perdesi üzerindeki Şedaraban, Aşiran perdesi üzerindeki Suzidil, Rast'dakine Zirgüleli Sûznak ve Irak'dakine Evcara adı verilmiştir. Şed Makam da denilen bu tür göçürülmüş makamların farklı bir isimlendirme şekli hakkında Suphi Ezgi şöyle demektedir: "Türk Musikisi'nde istimal edilmiş şed makamların bazılarında kadim musikişinaslarımız tarafından isimler tahsis edilmiştir ve bazıları da isimsiz olarak geçkilerde kullanılmıştır. İsim verilmemiş birçok şedlere muhibbim Sadettin Bey'le beraber umumi bir kaide altında berveçhi ati isimler verdik: Misal olarak şeddi yapılan makam Rast olup karargahı Nevâ'ya nakledilmişse ona Nevâ'da Rast denilir. Yani bir makamın karargahı hangi nağme üzerine menkul ise o nağmenin ismi ile kendi isminden mürekkebe bir ad verilir: Nevâ'da Uşşak gibi" (Ezgi, S.C.I s:235).

Bu bağlamda Arel'in Acemaşiran'da Kürdi, Aşiran'da Gerdâniye ve Aşiran'da Muhayyer makamlarını örnek gösterebiliriz ki, bu isimlendirme şekli bugün hemen hemen tüm müzikçilerimizce kabul görmüştür¹.

Araştırmamıza konu olan "Nevâ'da Rast" makamı, ulaşılabilen birinci el kaynaklarımızdan Kitabü'l Edvar, Kitabü'l İlmi'l Musiki Alâ Vechi'l Hurufat, Zeyn'ül Elhan, Tedkik ü Tahkik, Kitab-ı Edvar, Hâzâ Mecmua-i Saz ü Söz, Musiki Risalesi gibi eserlerde mevcut olmayıp, Ezgi'nin belirttiği üzere, Nevâ perdesine göçürülmüş Rast makamını akla getirmektedir. Çalışmamıza esas teşkil eden eser, Udî Hapet tarafından Osmanlıca olarak yayınlanan Saz ve Söz isimli müzik dergisinin yedinci sayısında yer alan, İsmail Hakkı Bey'in Nevâ'da Rast Makamında ve Düyek usûlündeki "Kur'a Marşı" dır. Bu marşı Etem Üngör notasız ve makam belirtmeksizin sadece ismen kitabına alırken (Üngör, E. s:53) Öztuna ise Rast makamında (Öztuna, Y. C:I s:409) zikretmiştir. Ancak notanın yayınlandığı tarihte İsmail Hakkı Bey sağ olduğundan, marşın makamını Osmanlıca aslında yazıldığı gibi, Nevâ'da Rast olarak kabul etmek zorundayız.

Marşın yer aldığı dergi hakkında Öztuna, Âfet Mısırlıyan maddesinde "1905-1908 arasında Saz ve Söz isimli basit bir musiki ve nota dergisi yayınladı " (Öztuna, Y. C I s:27) demektedir. Öztuna'nın çok haklı olan "basit" yargısına karşı gözden uzak tutulmaması gereken bir husus, bu dergide Hamparsum Notası ve bugün kullandığımız notanın aynı eserde yan yana getirilerek,

¹ Bu "kabul görmenin" bir örneği de Mutlu Torun'un ud metodunun 93. sayfasındaki Nevâ'da Bûselik etüdüdür.

Hamparsum Notası'nı bilenlere bugünkü notayı öğretmek veya bugünkü notayı bilenlere Hamparsum Notası'nı öğretmek gibi fevkalâde ciddî bir eğitim amacının güdülmüş olabileceği ihtimalinin de var oluşudur. Ayrıca, Osmanlıca aslında görüleceği üzere derginin yayın tarihi Öztuna'nın belirttiğinden (1908) farklı olup 1910'dur.

Bulgular ve Yorum

Günümüz müzik bilimcilerinden Öztuna Nevâ'da Rast makamını "Yegâh'da Rast" makamı maddesinde açıklamakta ve bilinen Rast dizisini Yegâh üzerinde göstermektedir (Öztuna ,Y. C II s:495). Bu bağlamda, Nâsır Abdülbâkî Dede'nin Tedkîk ü Tahkîk adlı eserinin çeviri yazımındaki Dîl-rubâ makamının tanımı da konu ile ilgisi açısından önem arz etmektedir. Bu tanım şöyledir: "Gerdâniye perdesinden Tîz Çârgâh perdesine dek çıkarak ve inerek Rast yapmaya başlayıp Gerdâniye perdesine (dönüp) gelince Evc perdesi gösterir ve sonra Muhayyer perdesinden Evc perdesine dek Irâk yapmaya koyulup yine Gerdâniye perdesinden inici şekilde Rast yapmaya başlar ve Nevâ perdesinde karar verir"(Tura,Y.s:66). Bu tanım, Nevâ- Gerdâniye ve Gerdâniye- Tîz Çârgâh arasındaki Rast dörtlüleri seyir sahası olarak kullanan, Rast dörtlüsü ile Nevâ perdesinde karar eden, karar perdesi ve karara götüren dörtlüsü itibariyle bir nev'î "Nevâ'da Rast Makamı"dır. İsmail Hakkı Bey'in Kur'a Marşı'nda ise Nevâ'da Rast makamının farklı bir şekli ile karşı karşıya olduğumuz izlenimi uyanmaktadır. Şöyle ki;

Kur'a Marşı incelendiğinde Nevâ-Muhayyer arasında Rast beşli olduğu göze çarpıyor. Marş'ın vokal kısmının, işte bu Nevâ üzerindeki Rast beşliyi işledikten sonra, beşlinin dördüncü derecesi olan Gerdâniye perdesinde bittiğini görüyoruz. Devamında ise saz bölümü, yerindeki Rast² dizisini kullanarak, müziği Rast perdesinde sonlandırmaktadır. Dolayısı ile inici bir seyri olan İsmail Hakkı Bey'in Nevâ'da Rast makamı anlayışı, Nâsır Abdülbâkî Dede ve Öztuna'nın tanımlarından karar sesi ve perdeleri itibariyle de ayrılmaktadır.

² Kur'a Marşı'nın notasında Si sesine koma bemol konmayışı, marşın yayınlandığı dönemde Segah perdesinin geleneksel olarak işaretli yazılışından ileri gelmektedir. Aynı yazım şekli Saz ve Söz dergisindeki Hüseyini ve Karcıgar eserlerde de mevcuttur.

Sonuç

Kur'a Marşı'ndaki Nevâ'da Rast makamı, aynı diziyi kullanmasına rağmen, seyir açısından Rast makamından farklı olduğu gibi, karar sesi, perdeleri ve seyri itibarıyla da günümüzdeki Nevâ'da Rast makamı tanımı ile hiçbir benzerlik göstermemektedir. Bu cümleden olmak üzere İsmail Hakkı Bey'in işlediği Nevâ'da Rast makamı, bestecilerimize yeni imkânlar sunan, deyim yerinde ise "İkinci Şekil Nevâ'da Rast Makamı" olarak nitelenebilir.

KAYNAKÇA

AKDOĞU, Onur, Türk Müziğinde Perdeler, Sözkesen Matbaacılık, Ankara 1999

BARDAKÇI, Murat, Maragalı Abdülkadir, Pan Yayıncılık 3, Kent Basımevi, İstanbul, 1986

CEVHER, M. Hakan, Hâzâ Mecmua-i Sâz ü Söz, Çeviriyazım-İnceleme, Meta Basım, İzmir 2003

CEVHER, M. Hakan, Kitâb-ı Edvar, İnceleme,- Çeviriyazım, Can Basımevi, İzmir 2004

EZGİ, Suphi, Nazari ve Ameli Türk Musikisi, Milli Mecmua Matbaası, 1933

KALENDER, Ruhi, 15. Yüzyılda Türk- İslam Musiki Kuramı (Nazariyatı) ve Zeynü'l Elhan F'ilmî't Te'lif ve'l Evzân, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Basılmamış Doktora Tezi 1982

ÖZTUNA, Yılmaz, Büyük Türk Musikisi Ansiklopedisi, I-II, Kültür Bakanlığı / 1163, Kültür Eserleri Dizisi/ 149, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1990

TORUN, Mutlu, Ud Metodu, Çağlar Yayınları, İstanbul, 1996

TURA, Yalçın, Tedkîk ü Tahkîk-Çeviriyazım, Pan Yayıncılık/119, İstanbul, 2006

TURA, Yalçın, Çeviriyazım, Kantemiroğlu Kitabı İlmi'l Musiki Ala Vechi'l Hurufat , Yapı Kredi Yayınları 1501

— TURABİ, —Ahmet Hakkı, Gevrekzâde Hâfız Hasan Efendi ve Musiki Risalesi, İnceleme, Rağbet Yayınları, İstanbul 2005

UYGUN, Mehmet Nuri Safiyüddin Abdülmü'min Urmevi ve Kitabü'l Edvarı, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul, 1999

ÜNGÖR, Etem, Türk Marşları, TÜRK Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları:11 Seri:IV-Sayı: A 3 Ankara 1966

Osmanlıca Yazıların Günümüz Harflerine Aktarımı

6 Haziran 1910-20 Mayıs 1326 Perşembe Numara 7

FOTOĞRAF

Sahib-i imtiyaz ve muharriri

Udî Apet

Nüshası 20 para

Günü geçmiş nüshalar 30 para

Senelik abone olmak arzu eden

Mokosyan matbaasına müracaat

etsin

Sahib-i imtiyazı

Udî Apet

Kaffei'muamelat için

sahib-i imtiyaza müracaat

olunur

Adresi

Sultanhamam Mokosyan

Matbaası

SAZ ve SÖZ

Tab' olunan notaların cümlesi nota

Muallimi Hancıyan Leon Efendi tarafından

tasdik olunmuştur

Şimdilik haftada bir def'a neşr olunur

İsmail Hakkı Bey'in Kur'a Marşı

Makamı: Nevâ'da Rast

Usûlü : Düyek

As - ker o - lu - yo - rum ben iş - te gi - di - yo - rum ben va - ta - na - hiz - met i - çin

bu dün - ya - ya gel - dim - ben. Biz as - ker - de - ğil - mi - yiz hey - hey - hey - hey

Hep - miz - de as - ke - riz Ya - şa - sın - as - ker ya - şa - sın sul - tan me - hem - med
Ya - şa sın va - tan

ya - şa sını - mil - let Aranağme